

עם רות קלדרון, מייסדת ויושבת ראש 'עלמא'

צמיחה מבית מיוחד

- ראשית, אולי תוכלי לספר לי על עצמך, הרקע האישי שלך שהביא אותך לעסוק בנושאים שבהם עוסקת 'עלמא', המניעים שלך, לימודים...

- אני חושבת שמה שחיבר אותי לנושאים שבגללם הקמתי את 'עלמא' הם קודם כל ההורים שלי. הבית שלהם היה 'יהודי' מאוד, בלי להשתייך לשום זרם מאורגן – מה שמקובל לקרוא חילוני. השכונה שבה גדלתי, מעוז אביב, הייתה ישראלית טיפוסית, צבאית. הרגשתי בכל זאת שחסר לי משהו.

- **במה הבית היה יהודי מבחינתך?**

- בכל הווייתם של הורי - אבי יהודי ספרדי מבולגריה ואמי יהודייה אשכנזייה מגרמניה. מהותם הייתה יהודית. היהודיות הזאת הייתה, לפי הרגשתי, זרה לתרבות הישראלית שמחוץ לבית, שלא היה לה די מימד יהודי אותנטי.

- **במה החברה מסביב הייתה שונה מבית הורייך?**

- האתוס ששלט מסביב היה יותר 'פלמ"חאי' – אתוס המעמיד במרכז את החזק, הגיבור, שמאוד לא קסם לי. בתוך הישראליות שהקיפה אותי הייתה גם בורות בכל הנוגע לתרבות יהודית – חסידית, קבלית, מחשבה יהודית. לכן רציתי בשלב מסוים להקים מרכז שיחבר בין התרבות היהודית הקלסית לתרבות הכללית, המערבית והמזרחית. החלום שלי היה ללמוד בישיבה, בבית מדרש, אבל מכיוון שזה לא התאפשר לי, הקמתי ב-1989 את 'אלול' בירושלים, יחד עם מוטי בר-אור, שייצג את הצד הדתי של המקימים. ניהלנו את 'אלול' במשך שבע שנים. אחר כך הלכתי ללמוד בימכון מנדל, ואז חזרתי לתל אביב, להקים את המוסד שעליו חלמתי, 'עלמא', שהוא מוסד בן 14 כיום.

חלופה לבית מדרש

- **בעינייך, 'עלמא' ו'אלול' הן וריאציות על אותו נושא או שהם שונים מאוד?**

- הם דומים כמו שאחים דומים. 'אלול' היה בית המדרש הראשון בארץ ששיתף בפעילותו חילונים והרחיב את מושג 'לימוד התורה' מלימוד של טקסטים רבניים לעיון ולימוד של טקסטים בשירה, בפילוסופיה, ספרות חדשה. 'עלמא' לקחה את

עלמא מכללה עברית, בצלאל יפה 4, ת.ד. 36069, ת"א 61360. טל': 03-5663031, פקס: 03-5663033.

מושג בית המדרש ה'אלולי', שכיום כבר קיים ב-100 מקומות בארץ, וסביבו בנתה גם תוכנית של תרבות כללית, הכוללת לימודים כלליים, מה שנקרא 'liberal education' – ספרות, היסטוריה ופילוסופיה. כלומר, ביאלולי לומדים רק מקורות יהודיים, ביעלמא לומדים גם מקורות יהודיים וגם מקורות כלליים ואת המפגש ביניהם.

- לגבי השם 'עלמא' – מה הנימות שהתכוונת שישמעו מהשם כשנתת אותו למוסד שהקמת?

- 'עלמא' משמעו 'העולם'. בגמרא 'עלמא' מציין, בין השאר, את יושבי בית המדרש, וכשאומרים 'כולי עלמא' – 'כל העולם' (כמו בביטוי 'כולי עלמא לא פליגי') – מתכוונים בעצם לכל החכמים היושבים בבית המדרש, המעורבים בוויכוח על סוגיה מסוימת. אני ביקשתי בייסוד 'עלמא' לפתוח את בית המדרש המסורתי ל'עולם' בכלל, לכלל החילונים. כוונה נוספת הייתה קשורה ב-Alma Mater, ביטוי לטיני שמשמעותו 'בית היוצר', מקור החניכה וההתחנכות של אדם, ואכן התכוונתי שהמקום ישמש גם חממה ליוצרים. alma משמעו גם בספרדית-יהודית, שפת האם של אבא שלי, נשמה.

השפעה ייחודית על התרבות והחברה הישראלית

- מי קהלי-היעד המיוחדים של 'עלמא'?

- אנחנו מקיימים בתי מדרש ליוצרים אצלנו. אני מתכוונת לאנשים כמו יהודית רביץ, יוני רכטר, נורית גרון, קובי אוז, ציבי גבע - אמנים בתחום המוזיקה, הציור, התסריטאות, התקשורת. הם לומדים אצלנו במשך שנתיים את 'הספרים הגדולים' של התרבות העברית, וזאת מתוך אמונה שבעקבות הלימודים האלה מוזיקאי כמו קובי אוז, למשל, ישפיע על התרבות באמצעות השינויים שיתחוללו ביצירה שלו. הוא ואחרים שלומדים במסגרת הזאת הם 'סוכני שינוי'. אנחנו 'נותנים' ליוצרים את הטקסטים של התרבות היהודית והם 'מחזירים' אותם לחברה שסביבם. בעיני זה אחד הדברים המשמעותיים ביותר שנעשים ב'עלמא': האמנים באים פעם בשבועיים, בימי שישי, וניתנת להם הכרה עם 'ארון הספרים', היכרות מכוונת ליצירה, אליהם כאל אנשים יוצרים.

- ואת מרגישה שלפעילות הזאת יש אימפקט?

- לא יאומן עד כמה. לקובי אוז יש עכשיו תוכנית בשם 'מוזורי יחזקאל', המבוססת על עבודה עם המקורות העתיקים. ללארי אברמסון יש ציורים חדשים שמושפעים ממסגרת הלימוד הזאת, לאוהד חיטמן יש שירים חדשים ברוח דומה. רוני ליליין כתב את 'במרחק נגיעה' לטלוויזיה כשהוא למד ב'עלמא'.

- איך נוצר הקשר ביניכם לבין אמנים מסוימים? לפי מה הם נבחרו?

- נבחרו אנשים שהם מצויינים בתחומם, ושיש סיכוי שהם יעשו 'משהו' עם מה שילמדו אצלנו.

- **מלבד האמנים, אילו עוד קהלים אתם מעוניינים לשתף בפעילות הלימודית שלכם?**

- חשוב לנו לתת את הדעת על הצרכים של המיעוטים.

- **למה הכוונה?**

- קודם כל עולים – שלישי מהתלמידים אצלנו הם עולים, מטעמים של עיקרון שהצבנו לעצמנו. כמו-כן לא יהודים, וכן חרדים, שגם הם מרגישים כמיעוט. זה נובע מתוך התנגדות שלי לאווירה בשכונה שבה גדלתי, שמאוד חשה את עצמה כימיינסטרים והתנכרה למי שאינו ב'זרם המרכזי', במרכז הבמה. ולכן ב'עלמא' חשוב לי שיהיו אנשים מעמדות שונות. אנחנו לא מקדמים דרך יהודית מסוימת אלא מקדמים את הלימוד ואת ביעור הבורות, במטרה שכל האנשים שפעילים בחברה הישראלית יפעלו מתוך ידע.

- **האם 'עלמא' מנסה ליצור מסורת חדשה, לעצב מסורת?**

- אנחנו מקיימים חגים שאינם חלופיים ממש למקובל המסורת, אולי הצורה שלהם חלופית במידת-מה. דרך אחת שאנחנו הולכים בה מתבטאת בעריכת תיקון ליל שבועות, למשל, שמתקיים במוזאון תל אביב (בשנה האחרונה היו 3,000 איש) ופועל גם במסגרת 'עלמא' בניו יורק – לכך אני קוראת עיצוב. או, למשל, חג הסיגד האתיופי, שאנחנו מנסים להוסיף אותו למעגל החגים הישראלי.

אנחנו מחפשים מועדים שלא כל כך 'תפסו' עד עתה במרחב הישראלי, כמו, למשל, שבועות שעד לפני שלוש עשרה שנה לא היה חג בולט ורלוונטי בעיני רבים. כיוצא בזה תשעה באב, שהיה מועד שהחילונים כמעט התעלמו ממנו. האירוע שאנחנו עושים במועד הזה ב'צוותא' ומיועד לציבור החילוני: יושבים על הרצפה וקוראים את מגילת איכה.

- **איזו השפעה יש לאירועים האלה על המשתתפים?**

- אנשים מרגישים שזה נותן להם משמעות, שזה מאפשר להם לחוות את הזהות היהודית שלהם באופן שמתאים לערכים שלהם.

- **מה אתם מציינים מהמועדים האוניוורסליים?**

'יום ללא קניות', יום זכויות האדם, יום האישה ועוד מועדים רבים. לוח השנה שלנו הוא 'גם וגם', גם יהודי וגם אוניוורסלי. כל דבר שאנחנו מרגישים שהוא רלוונטי לחברה הישראלית אנחנו משלבים בפעילות שלנו.

דרכי הלימוד וההוראה ב'עלמא'

- מה מיוחד בדרך הלימוד ב'עלמא'?

- אנחנו מכירים כל תלמיד בשמו וממשיכים לשמור על קשר עם התלמידים גם כשהלימודים מסתיימים. העבודה בכיתות היא ברובה בדרך של 'חברותא', בזוגות, פחות פרונטלית. נוצרת קהילת לימוד אמיתית, אינטימית.

- אילו מקצועות אתם מוצאים שראוי לשלב זה בזה?

- חשובה לנו עצם האינטר-דיסציפלינריות, ובמיוחד השילוב בין הפרטיקולרי (היהודי-ישראלי) לאוניוורסלי. אנחנו מאמינים שתרבות נוצרת בדרך כלל ב'אזור הספר', במקום ש'בין לבין' – ובמקרה שלנו, לא בדיוק במקום היהודי ולא בדיוק במקום הכללי אלא במקום החיבור שביניהם. לכן גם הרבה שיעורים ב'עלמא' ניתנים על ידי שני מורים.

- לפי אילו קריטריונים אתם בוחרים את המרצים, מי נחשב מרצה מתאים ל'עלמא'?

- הוא צריך להיות אדם מומחה בתחומו, מסוגל ומעוניין לשלב תרבות יהודית ותרבות כללית, שרעיון השילוב הזה בכלל מעניין אותו, ושמוסוגל לנהל לימוד דיאלוגי, כלומר לא לעסוק בהוראה פרונטלית בלבד. שליש מהמורים שלנו הם אקדמאים, שליש הם אמנים ושליש הם 'אנשי בית מדרש', כלומר יוצאי ישיבות, מומחים לתלמוד, שמומחיותם היא בלימוד תורה ממש. כך יוצא שהסגל מהווה בעצמו מקום מפגש בין סוגי הוראה שונים, ואז בכיתות התלמידים מקבלים מורים מסוגים שונים.

עלמא' בעלמא – סניפים בתפוצות

- האם יש לכם קשרים עם קהילות יהודיות בעולם?

- יש לנו סניף בניו יורק, שנקרא 'עלמא ניו יורק', שקיים כבר יותר מחמש שנים. יש גם פרויקט שבמסגרתו קבוצת אמנים בארצות הברית לומדת את אותם טקסטים שלומדים אמנים ישראלים שיושבים אצלנו, והם מתכתבים באמצעות הדוא"ל/האינטרנט, ובסתיו אנחנו נוסעים אליהם עם התערוכה של היצירות שנעשו אצלנו, והם עכשיו באים לבקר אותנו. יש לנו עוד קבוצה ב'סקירבול' בניו יורק. יש גם מרכזים שלנו במקסיקו סיטי, אמסטרדם, וינה ופראג.

- מיהם האנשים שמגיעים לפעילויות האלה בפראג ובווינה? בעיקר יהודים?

- אחוז גבוה של יהודים, לרוב צעירים. בסך הכול, בכל אחת מן הקהילות מדובר בקהל אחר, תלוי בקשר שיש לנו עם הקהילה המקומית. עוד היבט של קשר עם הקהילות היהודיות בעולם: מגיעים אלינו מי שעומדים לצאת בשליחות של הסוכנות, והם עוברים אצלנו הכשרה שמכוונת אותם לדרכי העיסוק בתרבות עברית במקום שאליו הם נשלחים.

דברי סיכום

- מעבר להשפעה ולהתרשמות של אנשים ספציפיים, של קהל ספציפי שמגיע לאירועים שאתם עושים או לומד אצלכם, האם יש לכם הרגשה של השפעה רחבה יותר על החברה הישראלית?

- לפי תחושתי, המושג 'תרבות עברית', שהיה לכאורה זר לגמרי לחברה בימינו או בגדר 'מושג היסטורי' שטיפחו בדור ביאליק וגם בדור שאחריו, חוזר להיות מושג חי, מושג שמשתמשים בו, שמדברים עליו. הרבה מאוד אנשים מחפשים מסגרת ללמוד את התרבות הזאת או מבינים שהלימוד הזה חשוב להתפתחות המקצועית שלהם. גם התקשורת ועולם המוזיקה התמלאו בעניינים האלה שקשורים לחיפוש שורשים תרבותיים. יש לעניינים האלה 'נוכחות' מסוג שלא הייתה לה בילדותי ובנעוריי. כשהייתי צעירה, ההתעניינות שלי בנושאים האלה הייתה זרה ומוזרה, חשתי בודדה בהתעניינות שלי בנושאים האלה, ודווקא משום שלא התכוונתי 'לחזור בתשובה'.

- מה הייחוד של 'עלמא' בתוך רשת המוסדות השונים שמכוונים לטפח זיקה יהודית ברוח דומה לשלכם?

- אני מרגישה שאני חלק ממהלך תרבותי גדול, שנובע גם מהרקע המשפחתי שלי. המהלך הזה הוא המשך של מהלך שהתחילו בו הסופרים של 'דור התחייה': ברדיצ'בסקי, ביאליק, ברנר, ש' בן ציון ואחרים. לשמחתי, אני חיה בדור שבו לא רק אני ו'עלמא' מטפחים את הכיוון הזה. עושים את זה בארץ וגם בחוץ לארץ. מדובר ברשת של בתי מדרש, שבה גם אנחנו 'חברים'. אנחנו חלק מתהליך גדול, ואנחנו לא עושים תחרות עם מוסדות שעובדים בכיוון דומה.

כתובות אתרים הקשורים ב'עלמא'

אתר בית הספר לתרבות יישובית:

<http://www.alma.org.il/content.asp?pageid=8>

שנתון המפרט את המרצים והקורסים המועברים בעלמא.

<http://www.alma.org.il/Data/UploadedFiles/SitePages/84-sFileRedir.pdf>

תוכנית לימודים חלקית:

<http://www.alma.org.il/events.asp?PageId=92&lang=he>